Iulia Barbu

VERBELE *DICENDI* CONTEXTUAL-FIGURATE DIN LIMBA ROMÂNĂ, DERIVATE DE LA ONOMATOPEE

1. Observaţii preliminare

Câmpul verbelor *dicendi* (*declarandi*[1]) ocupă un loc important în vocabularul limbii române, constituind o clasă bogată şi eterogenă, pe cât de interesantă, pe atât de greu de definit şi de clasificat. Deşi, în lingvistica românească, această clasă de verbe nu a beneficiat de o atenţie specială, fiind tratată parţial în lucrări importante de etimologie şi de istoria limbii, putem aminti câteva contribuţii la studiul acesteia. În articolul *Semantică şi sintaxă, câteva observaţii asupra construcţiei verbelor „dicendi”*, Emanuel Vasiliu oferea o abordare a acestor verbe din perspectiva lingvisticii formale (Vasiliu 1970: 193–215). Mai recent, în *Discursul raportat în textele dialectale româneşti* (2004), Cezar Bălăşoiu propune o clasificare a verbelor declarative pe baza criteriului semantic şi a relaţiilor acestora cu un discurs citant. De asemenea, articolul Oanei Uţă Bărbulescu, *Verba dicendi: nucleul latinesc (I)*, prezintă o distribuţie în grupe „forte” şi grupe „slabe” a verbelor *dicendi* din registrul neutru al limbii latine, moştenite în limba română (Actele colocviului Catedrei de limba română 2002: 257–260).

2. Definirea verbelor *dicendi*

Definirea câmpului verbelor *dicendi* este strâns legată de încercarea de a propune o clasificare a lor (v. Bălăşoiu 2004: 145 ş.u.). Clasificarea tradiţională se bazează pe criteriul semantic oferit de gramaticile latine, conform căruia verbele declarative (*verba dicendi*) sunt „verbe care denotă o activitate de enunţare”. În DSL (2001, s.v. *declarativ*), se foloseşte sintagma „verbe declarative” (sau „verbe de declaraţie”), care constituie „o clasă pragmatico-sintactică de verbe care exprimă procesul de „enunţare” (de spunere), introducând, în vorbire directă sau indirectă, propoziţia/propoziţiile enunţate”. O clasificare se dovedeşte dificilă, dacă se are în vedere faptul că aplicarea criteriului semantic poate da naştere mai multor tipuri de grupare a verbelor declarative, în categoria cărora intră atât verbe *dicendi*, cât şi *sentiendi, affectuum, voluntatis* (Bălăşoiu 2004: 145 ş.u.). Cele mai mari

[1] Numite şi „verbe ilocutive”, în cartea Elenei Constantinovici, *Semantica şi morfosintaxa verbului în limba română*, Chişinău, Centrul Editorial-poligrafic al USM 2007, p. 59.

LR, LVII, nr. 4, p. 549–558, Bucureşti, 2008

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)

dificultăți apar în încercarea de a stabili inventarul de unități care intră în componența acestei clase. În acest scop, este importantă stabilirea criteriilor de selecție a verbelor *dicendi*.

Considerăm *dicendi* orice verb care are în structura sa semantică trăsătura [a zice, a spune], ca sens de bază, secundar sau contextual-figurat. Toate verbele *dicendi* presupun existența trăsăturii [+ uman], specifică actantului plasat în poziția subiectului. În alcătuirea inventarului, nu am ținut cont de criteriul sintactic: posibilitatea de a „coordona" un discurs citant, în vorbire directă sau indirectă, ci doar de definiția lexicografică.

2.1. *Conceptul de „câmp lexical"*

Câmpurile lexicale[2] sau **lexico-semantice** (denumite şi *subansambluri lexico-semantice*: Bidu-Vrănceanu – Forăscu 1984: 154 ş.u.) sunt definite ca „fragmente (subansambluri, mulțimi) din ansamblul lexical al unei limbi care grupează *numai denumirile înrudite din punctul de vedere al sensului* sau care au *un denominator semantic comun.*" (Bidu-Vrănceanu – Forăscu 2005: 144).

În concepția lui Eugeniu Coşeriu, câmpul lexical este „o paradigmă lexicală, un ansamblu lexematic bazat pe opoziții" şi este caracterizat prin faptul că „se formează prin împărțirea unui continuum de conținut între mai multe lexeme care se află în opoziție directă prin trăsături de conținut minimale, distinctive" (Coşeriu 1967: 183).

Scopul principal în analiza câmpurilor lexicale îl reprezintă identificarea relațiilor de sens (echivalențe, identități şi opoziții) dintre cuvintele câmpului, pentru o definire mai riguroasă a sensului. Aceasta se realizează prin operațiile de comparare (bazată pe componentele de sens comune) şi de diferențiere (exprimată prin componentele variabile, distinctive) (Bidu-Vrănceanu – Forăscu 2005: 147). Stabilirea relațiilor de sens dintre cuvintele aparținând unui câmp se face ținând seama de definițiile din dicționare.

2.2. *Principiile constituirii unui câmp lexical*

Constituirea unui câmp trebuie să respecte trei principii generale (Bidu-Vrănceanu – Forăscu 1984: 22): a) reunirea termenilor pe baza unor *proprietăți semantice comune* (sau *seme comune*), care ocupă primul loc în definiția sensului; b) diferențierea semantică a unor termeni față de alții din aceeaşi clasă, prin *seme variabile* (sau *trăsături semantice distinctive*); c) excluderea reciprocă din acelaşi context a termenilor aparținând unei clase, într-un anumit context fiind selectat un singur termen al clasei.

3. Din punct de vedere semantic, clasificăm verbele *dicendi* în trei categorii: **verbele *dicendi* propriu-zise** (verbe tipice, de tipul *a zice, a spune*), **verbele *dicendi* care exprimă şi valori suplimentare**[3] (care redau, pe lângă semnificația

[2] V. o prezentare a diferitelor teorii asupra câmpului lexical, la Livia Vasiluță, *Semantica lexicală*, Timişoara, Ed. Mirton, 2000, p. 104 ş.u.

[3] C. Bălăşoiu (2004) foloseşte sintagma „verbe declarative secundare".

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)

de bază („a spune”), şi detalii referitoare la inflexiunea vocii, la claritatea/neclaritatea enunţării, la atitudinea emiţătorului etc., de exemplu, *a apostrofa, a bălmăji*) şi **verbele *dicendi* contextual-figurate**, care au sens declarativ figurat numai în anumite contexte (de tipul *a lătra, a clămpăni* etc.).

În categoria verbelor *dicendi* contextual-figurate, se pot distinge mai multe subcategorii, dintre care amintim: verbe derivate de la onomatopee care redau sunete specifice lumii animale (animale, păsări; de ex., *mieuna, cotcodăci*); verbe derivate de la baze onomatopeice, care redau sunete produse de obiecte (de ex., *clămpăni, clănţăni, clăpăi*); verbe figurate catacretice (derivate de la nume de unelte populare, de ex., *îndruga* < *drugă, melița* < *meliță, şfichiui* < *şfichi* etc.); verbe nederivate care şi-au dezvoltat în anumite contexte sens declarativ figurat (*bălăcări, pisa, pişca, spurca, trânti* etc.).

Ne vom opri asupra clasei de verbe *dicendi* contextual-figurate, derivate de la sunetele specifice lumii animale, încercând să identificăm unele trăsături semantice ale verbelor care alcătuiesc această serie. Având în vedere dificultatea unei analize semice a unei clase de verbe, nu ne propunem o analiză semică propriu-zisă, ci doar identificarea unor seme comune şi diferenţiatoare/secundare, cu ajutorul cărora vom desprinde câteva trăsături ale subcategoriei analizate.

Am selectat verbele care conţin în definirea unuia dintre sensurile înregistrate în dicţionare semul de bază „a spune” (= lat. *dico*), desemnând enunţarea orală a unui mesaj, la care se adaugă seme secundare, acestea oferind informaţii expresive despre actul comunicării (neclaritate, intensitate, atitudinea locutorului, stări emoţionale etc.). În dicţionare, aceste verbe prezintă specificarea „Fig.” înaintea sensului figurat[4]. Rareori, există verbe cu utilizare declarativă în contexte figurate, al căror sens ca atare nu este înregistrat în dicţionar; în măsura în care există utilizări în limba română (includem aici şi internetul ca posibilă sursă de exemple) cu sens declarativ, am introdus în lista noastră şi astfel de verbe (de ex., *a cloncăni*). În stabilirea inventarului, am folosit două surse lexicografice: *Dicţionarul explicativ al limbii române* (DEX ’98) şi *Micul dicţionar academic* (MDA). Inventarul cuprinde numai verbe – unităţi lexicale, şi nu expresiile şi locuţiunile verbale cu sens declarativ. De asemenea, nu am inclus verbele regionale şi pe cele arhaice.

4. Verbe *dicendi* contextual-figurate, derivate de la onomatopee specifice lumii animale

Verbele contextual-figurate, derivate de la onomatopee care redau sunete specifice lumii animale, se grupează în două categorii: 1) verbe care exprimă sunete ale *animalelor*, 2) verbe care exprimă sunete ale *păsărilor*. Am notat în continuare definiţiile verbelor din DEX (ediţia din 1998) şi MDA, selectând doar sensurile care evidenţiază trăsătura *dicendi* a verbelor. Apoi, propunem o încercare de

[4] În funcţie de terminologia adoptată de fiecare dicţionar, găsim ca variante pentru marca „figurat”: *p. ext.*, *p. anal.*

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)

analiză a fiecăruia dintre cele două microcâmpuri, în care vom evidenția unele trăsături semantice diferențiatoare, organizate sub formă de tabel. Nu am introdus în tabele semul [enunțare orală], comun tuturor verbelor.

4.1. ***Semnificația semelor*****.** Relațiile de sens între componentele câmpului se reflectă în semele variabile, formulate pe baza definițiilor lexicografice.

Semul [Claritate] se actualizează la unele verbe în varianta negativă [– claritate] (notată cu [–] în tabel), atunci când verbul exprimă lipsa de claritate a mesajului. La cele mai multe verbe însă, claritatea nu este o trăsătură relevantă, ci mai degrabă una implicită; de aceea, am notat-o în tabel cu [0].

Caracteristica [Intensitate] are variantele [mică] (notată în tabel cu [–]) şi [mare] (notată în tabel cu [+]). În cazul verbelor la care intensitatea nu este o trăsătură distinctivă, am folosit valoarea [0].

Semul [Afect negativ][5] apare actualizat la verbe care exprimă şi o încărcătură afectivă negativă (supărare, nemulțumire, furie etc.). Nu avem în lista noastră niciun verb care să exprime afect pozitiv. La unele verbe, această trăsătură nu este relevantă, ca atare, am folosit pentru această situație, ca şi mai sus, valoarea [0].

Aproape toate verbele din lista noastră au utilizare peiorativă, prin urmare, semul [Evaluare negativă] este comun tuturor verbelor. În definițiile lexicografice, această trăsătură este marcată de specificări de tipul: „peiorativ”, „depreciativ”, „ironic”, „argotic” şi relevă o perspectivă social-morală asupra actului de comunicare, implicând în acelaşi timp şi rolul receptorului.

Trăsătura [Fatic] descrie enunțarea fără conținut informațional; acesteia îi corespund în definițiile lexicografice formulări de tipul: „fără rost”, „multe şi nevrute”, „fără a spune lucruri importante”, „(a vorbi) vrute şi nevrute” sau prin glosare cu verbe sinonime, de tipul „a flecări”, „a trăncăni”, „a pălăvrăgi”, „a cleveti” etc.

Trăsătura [Eufonic], este actualizată la majoritatea verbelor în varianta negativă, pentru care am folosit notarea [–]. În definiții, această trăsătură reiese din formulări de tipul „sunete nearmonioase”, „sunete neplăcute”, „gutural”, „(a articula) în mod dezagreabil”, „strigăte stridente” etc.

Toate aceste trăsături semantice țin atât de planul emițătorului mesajului, cât şi de cel al receptorului. Receptorul este, de fapt, acela care percepe discursul emițătorului ca având anumite caracteristici.

4.2. Verbe derivate de la onomatopee care exprimă sunete specifice **animalelor** (oferind indicații despre modul articulării, inflexiunea vocii etc.): *bâzâi* (*bâz* + suf. *-âi*), *guița* (< *guiț*), *lătra, mârâi* (*mâr* + suf. *-âi*), *mecăi (mecăcăi), mieuna* (< *miau*), *miorcăi* (< *miorc*), *miorlăi* (< *miorlau*), *mormăi* (*mor* + *m*[or] + suf. *-ăi*), *mugi, rage, scheuna*.

[5] Am optat pentru termenul „afect”, pentru că are o accepțiune foarte largă, sub care se clasifică în psihologie *stări, atitudini, dispoziții, emoții* etc. Cu toate că verbele noastre exprimă afecte negative a căror intensitate variază (supărare, nemulțumire, iritare, furie etc.), ne-am oprit numai asupra unei denumiri generice, interesând aici doar distincția pozitiv/negativ.

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)

bâzâi = [...] 3. (Tranz.) (Fam.) A sâcâi, a cicăli; a bârfi [...] (DEX) // 3. vi. (Fig.; d. oameni) A-şi exprima nemulţumirea prin murmur. Si: *a cârti, a bombăni* [...] 5. vt. (Fam.) A sâcâi 5. vt. A bârfi (MDA).

guiţa = (D. porci; adesea fig.) A scoate strigăte caracteristice speciei; a coviţa (DEX) // Fig., ir. (D. oameni) A scoate strigăte stridente (MDA).

lătra = ... 2. (Depr.; d. oameni) A vorbi întruna, zadarnic şi pe un ton răstit, a-şi bate gura (DEX) // [...] 5. Intranz. A vorbi de rău. 6–7. A bârfi (pe cineva) [...] 9. Tranz. A vorbi mult şi fără rost. Si: *a flecări*. 10. A vorbi de rău pe cineva. Si: *a calomnia, a minţi*. 12. (Rar) A pufni. 13–14. A bate la cap (pe cineva) Si: *a cicăli* (MDA).

mârâi = 1. (D. câini; la pers. 3) A scoate sunete guturale, aspre, hârâite, care de obicei arată iritarea, nemulţumirea. 2. Fig. (D. oameni; peior.) A vorbi neclar, printre dinţi, manifestând nemulţumire, enervare ◆ Tranz. A spune ceva în silă, pe un ton posac, nemulţumit (DEX) // (D. oameni; fig.; peior.) A vorbi neclar, printre dinţi, manifestând nemulţumire, enervare. 3. Intranz. (D. oameni; p. ext.) A vorbi neclar, printre dinţi. Si: *a bombăni, a mormăi*. 4. Tranz. A spune ceva în silă, pe un ton posac, nemulţumit. 5. Intranz. A protesta (MDA).

mecăi = Intranz. (D. capre, rar d. iepuri; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. ◆ (Ir., d. oameni) A vorbi sau a cânta cu voce tremurată. Formaţie onomatopeică (DEX) // v. ***mecăcăi*** (rar; d. capre) A scoate strigăte caracteristice speciei. 2. (Fig.; d. oameni) A vorbi cu vocea tremurată. 3. (Fig.) A trăncăni (MDA).

mieuna = – (DEX) // (D. pisici) [...] Si: *a miorlăi*. [...] 5–6. (Fig.; d. oameni) A se văicări (MDA).

miorcăi = 1. (D. broaşte)... 2. Intranz. şi refl. Fig. (D. copii) A (se) smiorcăi (DEX) // [...] 2–3. A se smiorcăi [...] 5. Intranz. (Fam.) A crâcni. [...] 8. Intranz. (Bucovina) A vorbi cu glas slab, abia auzit (MDA).

miorlăi = 1. Intranz. (D. pisici) A mieuna. 2. Intranz. şi refl. Fig. (Depr.) A vorbi, a plânge cu glas subţire şi tânguitor; a (se) smiorcăi (DEX) // [...] 2. (D. oameni) A imita miorlăitul pisicii. 3–4. Intranz. şi refl. (Fig.; depr.; d. oameni, d. copii) A se smiorcăi. 5. Tranz. (Fig.; depr.; ir.) A cânta (MDA).

mormăi = […] 2. Fig. (D. oameni) A vorbi nedesluşit, pe un ton coborât sau nazal, de obicei cu intenţia de a manifesta o nemulţumire; a bombăni, a mârâi (DEX) // [...] 5. Intranz. (D. oameni) A scoate sunete neclare pe un ton scăzut sau nazal, a vorbi nedesluşit, pentru a-şi manifesta nemulţumirea, indignarea. Si: *a bombăni, a mârâi, a mogorogi, a mondăni, a mormoti, a murmura*. [...] 7. Tranz. A fredona cu vocea scăzută şi pe nas. 8. Intranz. (P. ext.) A protesta (MDA).

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)

mugi = I. (D. unele animale cornute) A scoate sunete prelungi, caracteristice; a zbiera, a rage II. 1. (P. anal.) (D. oameni) A striga puternic; a urla, a răcni (DEX) // 1. (D. animale cornute) [...] 4. (P. anal.; d. oameni) A striga puternic, sfâşietor. Si: *a zbiera, a urla, a răcni* (MDA).

rage = (D. unele animale) A scoate răgete. ◆ Fig. (D. oameni) A ţipa, a răcni, a zbiera, a urla (DEX) // [...] (D. oameni) A zbiera (MDA).

scheuna = [...] Fig. (Fam.; d. oameni) A se văita, a plânge. Probabil formaţie onomatopeică (DEX) // A schelălăi (MDA).

VDF[6]	Seme variabile					
	Claritate	Intensitate	Afect negativ	Evaluare negativă	Fatic	Eufonic
bâzâi	0	0	+	+	0	0
guiţa	0	+	0	+	0	-
lătra	0	+	0	+	+	0
mârâi	-	-	+	+	0	0
mecăi[7]	0	0	0	+	+	-
mieuna	0	0	+	+	0	0
miorcăi	0	+	+	+	0	0
miorlăi	0	0	+	+	0	0
mormăi	-	-	+	+	0	0
mugi	0	+	0	+	0	0
rage	0	+	0	+	0	0
scheuna	0	0	0	+	0	0

La verbele *mârâi, mormăi*, se actualizează semul [– claritate]. La celelalte această trăsătură este nerelevantă, având valoarea [0], aşa cum reiese din definiţii.

Trăsătura [Afect negativ] exprimă nemulţumirea (*bâzâi, mormăi*), supărarea (*mieuna*[8]*, miorcăi, miorlăi*) sau iritarea (*mârâi*).

Toate verbele au utilizare peiorativă ([Evaluare negativă]), ceea ce aduce în discuţie rolul receptorului, felul în care acesta percepe actul de enunţare.

Semul [Fatic] este slab reprezentat la această categorie de verbe: *lătra* („a vorbi mult şi fără rost", MDA), *mecăi* (MDA, sensul 3: „a trăncăni").

Semul [- eufonic] (lipsa de armonie acustică) apare la verbele *guiţa* („a scoate strigăte stridente"), *mecăi* („a vorbi [...] cu voce tremurată"). La celelalte verbe, acest sem este nerelevant.

[6] VDF: verb *dicendi* (contextual-)figurat.

[7] În MDA, s.v. *mecăi*, verbul are două sensuri figurate: „a vorbi cu voce tremurată" şi „a trăncăni". Pentru primul sens figurat, s-ar putea formula semul [– eufonic]. Pentru al doilea sens, am marcat în tabel valoarea [+ fatic].

[8] În MDA este definit printr-un sinonim, *a se văicări* „a se tângui, a se văita, a se căina" (DEX), din care reiese trăsătura [afect] [negativ].

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)

4.3. Verbe derivate de la onomatopee care exprimă sunete specifice **păsărilor**: *cățăi* (*cață* + suf. *-ăi*) / *cățăni* / *cățănăi*[9]*, ciricăi* (< *ciric*, cuvânt care imită ciripitul păsărilor)*, ciripi* (< *cirip*)*, cârâi* (*câr* + suf. *-âi*)*, cloncăni* / *cloncăi*[10] (*clonc* + suf. *-ă(n)i*)*, cotcodăci* (< *cotcodac*)*, croncăni* (< *cronc*, cuvânt care imită sunetele scoase de corb, de cioară etc.)*, gâgâi* (cf. *ga[ga]*)*, măcăi* (*mac* + suf. *-ăi*), *pupăi* ([*pu-pu-*] *pup* + suf. *-ăi*).

cățăi = (Rar) A flecări (DEX) // 1. (D. coțofană) A țipa (scoțând un sunet specific). 2. vi. (Rar) A flecări. 3. vt. A cicăli (MDA).

cățănăi (**cățăni**) = vi. (D. coțofană) A țipa. 2. vt. A cicăli. 3. vt. A certa. 4. vt. A insulta (MDA).

cârâi = 1. (Intranz.) (D. unele păsări, la pers. 3) A scoate sunete caracteristice, neplăcute, scurte şi guturale. 2. (Intranz.) Fig. (Peior.) A vorbi cu un ton ascuțit şi strident, care trădează ostilitate. 3. (Tranz.) Fig. (Fam.) A cicăli, a bate la cap pe cineva. ◆ Refl. recipr. A se certa. *Toată ziua se cârâie*. (DEX) // [...] 2. vi. (Fig.; peiorativ) A vorbi cu un ton ascuțit şi strident, care trădează ostilitate [...] 6. vt. (Fig.; fam.) A cicăli. 7. vr. A se certa (MDA).

ciricăi = 1. Intranz. (D. păsări, pui mici) A ciripi. 2. (D. găini) A cârâi. 3. Tranz. (Fig.) A spune ceva neinteligibil (MDA).

ciripi = [...] Fig. (d. femei) A vorbi cu voce subțire şi melodioasă. ◆ Tranz. (Arg.) A vorbi, a spune ceva; a face destăinuiri, a divulga ceva (DEX) // 1. (D. unele păsărele) A scoate sunete caracteristice. 2. Intranz. (d. femei) A vorbi cu voce subțire şi melodioasă. 3. (Arg.) A divulga ceva (MDA).

cloncăni (**cloncăi**) = (D. unele păsări, mai ales d. cloşti) A scoate strigăte caracteristice speciei (DEX) // (D. unele păsări, mai ales d. cloşti) A scoate sunete caracteristice [...] (MDA).

cotcodăci = [...] 2. (Intranz. şi tranz.) (Fig.) (D. oameni) A vorbi fără rost; a trăncăni, a pălăvrăgi (DEX) // [...] 3. (D. oameni) A trăncăni (MDA).

croncăni = [...] 2. (Intranz.) (D. oameni) A scoate strigăte nearmonioase, a vorbi articulând cuvintele în mod dezagreabil, gutural şi nedesluşit (DEX) // [...] 4. vt. (D. oameni; depreciativ) A bodogăni (MDA).

gâgâi = - (DEX) // 1. (D. gâşte sau rațe) A scoate sunete caracteristice speciei 2. Tranz. (Fig.) A se bâlbâi (din cauza nesiguranței sau a neştiinței) (MDA).

[9] Formele *cățănăi* şi *cățăni* sunt înregistrate doar în MDA, în timp ce în DEX este înregistrată forma *cățăi*, cu acelaşi sens.

[10] Deşi dicționarele nu înregistrează sensul declarativ contextual, acesta este utilizat astfel în limba română, după cum atestă şi exemplele găsite pe internet: „– Haida de, *cloncăni* Borowsky. Mare lucru să-ți iei o maşină la două zile.” (*Enigma lui Quetzalcoatl*), autor: Doru Antonesi (www.divertis.ro); „Mai interesant mi se pare că tot tu *cloncăni* că te „jignesc”.” (forum.computergames.ro); „Şi când veți mai *cloncăni* despre partidele istorice democrate, vom şti că minți cu altă poli-tichie.” (www.ziua.ro, forum: comentarii). În aceste exemple, verbul are acelaşi sens cu *a bombăni, a bodogăni*.

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)

măcăi = (D. raţe) A scoate strigătul caracteristic speciei; a face mac-mac, a măcăni (DEX) // [...] 3. Fig. (d. oameni; peior.) A trăncăni (MDA).

pupăi = (D. pupeze) A scoate strigăte caracteristice speciei. ◆ Fig. (D. oameni) A flecări, a cleveti (DEX) // (Pop. şi fam.; d. oameni) A flecări (MDA).

VDF	Seme variabile					
	Claritate	Intensitate	Afect negativ	Evaluare negativă	Fatic	Eufonic
cățăi/ cățăn(ă)i	0	+	0	+	+	-
cârâi	0	+	+	+	0	-
ciricăi	-	-	0	+	+	-
ciripi	0	-	0	+	+	0
cloncăni/ cloncăi	0	0	0	+	+	-
cotcodăci	0	0	0	+	+	0
croncăni	-	0	+	+	0	-
gâgâi	-	0	0	+	0	-
măcă(n)i	0	0	0	+	+	0
pupăi	0	0	0	+	+	0

Semul [– claritate] se actualizează la verbe precum *ciricăi* („a spune ceva neinteligibil”, MDA), *croncăni* („în mod dezagreabil, gutural şi *nedesluşit*”, DEX, subl. noastră), *gâgâi* („a se bâlbâi”, MDA).

La verbe precum *ciricăi, ciripi*, se actualizează trăsătura [Intensitate] [mică] (notată cu [–]), în timp ce, la altele, această trăsătură nu este relevantă. La verbul *cârâi*, [Intensitatea] este [mare]: „ton ascuţit şi strident”, DEX, MDA). La *cățăi* (*cățănăi*), pornind de la sensul de bază, care presupune existența semului [Intensitate] [mare] (MDA: „(d. coțofană) a țipa”), deducem că situația este aceeaşi şi în context figurat.

Semul [Afect] este actualizat în varianta negativă, exprimând ostilitate (*cârâi*), supărare (*croncăni* „a bodogăni”[11]). În cazul celorlalte verbe, semul [Afect] nu are valoare distinctivă.

Toate verbele au utilizare peiorativă ([Evaluare negativă]), reflectând perspectiva receptorului mesajului asupra actului comunicării.

Componenta fatică este predominantă la această clasă de verbe, marcând discursul fără conținut informațional, redat în definițiile lexicografice prin sinonime verbale de tipul „a trăncăni”, „a pălăvrăgi”, „a cleveti”, „a flecări” (*cățăi, ciricăi, ciripi, cotcodăci, pupăi* etc.).

Unele verbe exprimă şi lipsa de armonie acustică ([– eufonic]), frecvent formulată în definițiile verbelor din această categorie (*cârâi, ciricăi, cloncăni, croncăni* etc.), spre deosebire de clasa verbelor derivate de la onomatopee care redau sunete specifice animalelor. Foarte probabil, sunetele specifice păsărilor, exprimând stridența, au fost asociate în mod depreciativ cu „sporovăiala”, în plan uman.

[11] În DEX’98, *bodogăni* este definit astfel: „a bombăni supărat [...]”.

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)

5. *Concluzii*

Este interesant de remarcat faptul că verbele derivate de la onomatopee, care redau sunete specifice anumitor animale sau păsări au, de regulă, utilizare peiorativă. De asemenea, este de remarcat faptul că verbele onomatopeice derivate de la sunetele animalelor oferă cu precădere informaţii despre modul articulării (inflexiune, afect care însoţeşte actul enunţării etc.), în timp ce verbele derivate de la sunete specifice păsărilor pun accent pe trăsătura [+ fatic], enunţarea fără informaţie. Verbele derivate de la sunete specifice animalelor exprimă îndeosebi starea afectivă a locutorului (în majoritatea cazurilor, negativă).

Unele verbe sunt cvasisinonime, uneori chiar în interiorul aceleiaşi subclase: *mugi / rage; mieuna / miorlăi; mormăi / mârâi*.

Utilizarea aproape exclusiv peiorativă a acestor verbe atestă o mare productivitate expresivă a limbii române, în special în ceea ce priveşte latura negativă a actului de comunicare (neclaritatea, lipsa de informaţie: „flecăreala", furia etc.). De asemenea, prezenţa unor trăsături depinde de existenţa altora (la limita cu alte domenii, cum ar fi psihologia). Astfel, [Intensitate] [mare] are la bază un afect negativ care însoţeşte enunţarea (supărarea, mânia, ura etc.).

Felul în care este perceput actul comunicării, cu trăsăturile lui, implică, în mare măsură, perspectiva receptorului asupra actului de comunicare performat de un emiţător.

Eterogenitatea semantică a clasei de verbe *dicendi*, în general, şi a celor *dicendi* contextual – figurate, în special, face dificilă o analiză semantică exhaustivă. Cel mult, se pot desprinde câteva elemente comune şi diferenţiatoare, care pot servi la stabilirea unor subclase de verbe.

BIBLIOGRAFIE

Bălăşoiu, Cezar (2004) = *Discursul raportat în textele dialectale româneşti*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2004.

Bidu-Vrănceanu, A. – Forăscu, N. (1984) = *Modele de structurare semantică (Polisemie, sinonimie, antonimie, câmpuri)*, Timişoara, Editura Facla, 1984.

Bidu-Vrănceanu, Angela (1986) = *Structura vocabularului limbii române contemporane. Probleme teoretice şi aplicaţii practice*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.

Bidu-Vrănceanu, A. – Forăscu, N. (2005) = *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, Humanitas Educaţional, 2005.

Coşeriu, E. (1964) = *Pour une sémantique diachronique structurale*, în *Antologie de semantică*, Bucureşti, TUB, p. 242–324.

Coşeriu, E. (1967) = *Din preistoria semanticii structurale: analiza lui Heyse privind câmpul semantic al termenului* ***sunet***, în *In memoriam. Eugeniu Coşeriu*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2004, p. 183–192 (trad. de Ioana Feodorov şi Cristina Ivanov), extras din „Fonetică şi dialectologie", XX–XXI, 2001–2002; articolul a fost publicat iniţial în 1967, în volumul *To Honour Roman Jakobson*, Mouton-The Hague-Paris, p. 489–498.

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)

Constantinovici, Elena = *Semantica şi morfosintaxa verbului în limba română*, Chişinău, Centrul Editorial-poligrafic al USM, 2007.
DSL 2001 = Bidu-Vrănceanu, Angela, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar general de ştiinţe ale limbii,* s.v. *declarativ*, ed. a II-a, Bucureşti, Editura Nemira, 2001.
Evseev, Ivan = *Semantica verbului. Categoriile de acţiune, devenire şi stare*, Timişoara, Editura Facla, 1974.
Picoche, Jacqueline = *Définitions actancielles*, „Cahiers de lexicologie", 66, 1995, 1, p. 67–76.
Touratier, Christian = *La sémantique*, Paris, Armand Colin/SEJER, 2004.
Uţă Bărbulescu, Oana = *Verba dicendi: nucleul latinesc (I)*, în Actele colocviului Catedrei de limba română, 22–23 noiembrie 2001. Aspecte actuale în studiul limbii române, 2002, p. 257–260.
Vasiliu, Emanuel = *Sistemele limbii*, Bucureşti, Editura Academiei, 1970.
Vasiluţă, Livia = *Semantică lexicală*, Timişoara, Editura Mirton, 2000.
*** = *Antologie de semantică*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 1976.

ABREVIERI

arg. = argotic
d. = despre
depr. = depreciativ
fam. = familiar
fig. = figurat
f.o. = formaţie onomatopeică
ir. = ironic
p. anal. = prin analogie
p. ext. = prin extensiune
pop. = popular
reg. = regional
suf. = sufix
vi. = verb intranzitiv
vr. = verb reflexiv
vt. = verb tranzitiv

THE CONTEXTUAL-FIGURATE *DICENDI* VERBS IN ROMANIAN, DERIVED FROM ONOMATOPOEIAS

(Abstract)

The article gives an overview on some semantic features of the cathegory of the Romanian verbs of speaking (*verba dicendi*), derived from onomatopoeias that express sounds specific to animal world (animals and birds), used in figurative sense. The verbs derived from animals' sounds usually offer information about the act of speaking, i.e. inflexion, affect, distinctness, loudness, social perspective (usually, deprecatory use) etc. The verbs derived from onomatopoeias that express birds' sounds usually indicate the phatic character of the communicative activity, the "chatting".

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A651 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:07 UTC)